

Л. В. ЛІШТАБА, Ю. М. ПЕТРАШИК, Н. О. СЛОБОДЯН

СУЧАСНІ СВІТОВІ ПРАКТИКИ В СФЕРІ ОРГАНІЗАЦІЇ І ПРОВЕДЕННЯ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ІЗ МЕНЕДЖМЕНТУ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України», м. Тернопіль, Україна

Мета: теоретико-методологічне вивчення світового досвіду організації та проведення програм із менеджменту в галузі охорони здоров'я в країнах, що мають розвинену систему охорони здоров'я.

Матеріали і методи. У дослідженні використано методи аналізу, синтезу та дедукції для виявлення особливостей програм із менеджменту в галузі охорони здоров'я, специфіки їх наповнення в розрізі курсів і дисциплін, а також найпоширеніших форм і методів навчання.

Результати. Розглянуто сучасні світові практики в сфері організації і проведення освітніх програм із менеджменту в галузі охорони здоров'я. Навчальні програми провідних медичних шкіл і шкіл бізнесу США й Європи аналізують за такими факторами: хто є слухачами таких програм, чого на них вчать, які формати і технології навчання використовують.

Висновки. Виявлено диверсифікований склад слухачів освітніх програм із менеджменту в галузі охорони здоров'я, затребуваність спеціальних програм і курсів з фармацевтики і біотехнологій, перенесення акцентів у викладанні з функціональних менеджерських дисциплін на курси, що відображають галузеву специфіку. Має місце комплексний підхід до менеджменту в галузі охорони здоров'я, що вимагає знання галузевої специфіки.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: охорона здоров'я; компетенції; менеджмент; освіта; програма.

Під час реформування охорони здоров'я все частіше говорять про «людський фактор» та про необхідність покращення професійної підготовки працівників для цієї галузі. Однак при цьому мова йде в основному саме про кваліфікований медичний персонал: лікарів, медсестер.

Слово «менеджер» (або «менеджмент»), які можна почути в коридорах і кабінетах лікарень, часто має виражений негативний відтінок не в останню чергу через низку управлінських прорахунків працівників адміністративного апарату галузі. Вважають, що керувати лікарнею, відділенням або поліклінікою повинен насамперед досвідчений медичний працівник, а управлінські навички до нього додадуться самі собою. Тим часом це не так. Сучасна охорона здоров'я – це дуже складна галузь, система, що складається з багатьох взаємопов'язаних організацій та інститутів, і вміння керувати окремим елементом цієї системи вимагає великих управлінських знань і компетенцій.

На сьогодні в рамках реформ, що проводять в секторі охорони здоров'я, актуальним питанням є навчання менеджменту в системі охорони здоров'я і впровадження інституту професійних менеджерів, які стануть основою національної

системи підготовки управлінських кадрів для системи охорони здоров'я, яка відповідає міжнародним стандартам. Саме тому світовий досвід організації та проведення програм із менеджменту в галузі охорони здоров'я є актуальним на даний час.

Мета дослідження: теоретико-методологічне вивчення світового досвіду організації та проведення програм із менеджменту в галузі охорони здоров'я.

Завдання дослідження – проаналізувати програми з менеджменту в галузі охорони здоров'я в країнах, що мають розвинену систему охорони здоров'я; дослідити види реалізованих дипломних і короткострокових програм; охарактеризувати специфіку наповнення програм у розрізі курсів і дисциплін, а також найпоширеніші форми і методи навчання.

Матеріали і методи. У дослідженні використано методи аналізу, синтезу та дедукції для виявлення особливостей програм із менеджменту в галузі охорони здоров'я, специфіки їх наповнення в розрізі курсів і дисциплін, а також найпоширеніших форм і методів навчання.

Результати дослідження та їх обговорення. Ключовими навичками управління охороною здоров'я є природна схильність до лідерства,

наявність аналітичних здібностей та підприємницького розуму. Університети та медичні або бізнес-коледжі пропонують ступені в галузі управління охороною здоров'я як на бакалавраті, так і в аспірантурі. Академічні програми можна знайти за різними назвами, такими як управління охороною здоров'я та політика, управління охороною здоров'я та менеджмент охорони здоров'я, управління охороною здоров'я, системи управління охороною здоров'я (HMS) або міжнародне медико-санітарне управління. Незалежно від конкретних навчальних програм, основна увага до таких програм полягає у забезпеченні ділових та адміністративних знань у контексті охорони здоров'я. Для досягнення керівної посади спеціалісти охорони здоров'я, як правило, отримують такі акредитовані ступені, як магістр громадського здоров'я (MPH), магістр ділового адміністрування (MBA), магістр управління охороною здоров'я (MHA) або магістр державного управління (MPA).

Відзначимо деякі тенденції в сфері розвитку дипломних програм із менеджменту в охороні здоров'я.

По-перше, великого поширення набувають так звані паралельні (concurrent) програми: коли в рамках одного університету дві школи (або два факультети) організовують спільні програми з присвоєнням слухачам після закінчення двох ступенів (видачею двох дипломів). При цьому студенти, як правило, вступають і навчаються за однією програмою, але зобов'язані пройти певний набір курсів з іншої програми, щоб отримати право на «паралельний» диплом. Водночас вирішується відразу кілька завдань: програми стають більш привабливими для студентів і підвищують їх вартість на ринку праці; обидві школи не несуть додаткових витрат, оскільки такі «паралельні» студенти як би «вбудовуються» в основний студентський склад. Нарешті, обидві школи можуть зосередити зусилля на викладанні профільних для них дисциплін – зокрема, бізнес-школи відповідають за блок управлінських курсів, у той час як школи громадської охорони здоров'я підтримують курси із системи охорони здоров'я.

По-друге, з'являється різновид програми подвійних дипломів, коли вищеописану ідею реалізують за допомогою альянсів шкіл із різних університетів. У цьому випадку, крім двох дипломів різних програм, слухачі отримують додаткову перевагу, стаючи випускниками відразу двох університетів і набуваючи доступ до різноманітних сервісів, підтримуваних асоціаціями випускників, що підвищує їх шанси на успішне працевлаштування і кар'єрне зростання.

По-третє, спостерігається зростання популярності європейських магістерських програм, які, як правило, більш вузькоспеціалізовані порівняно з північноамериканськими програмами MBA/MPH.

Ці програми орієнтовані на молодь, яка вийде на ринок праці після закінчення, і більшою мірою, ніж програми MBA/MPH, орієнтовані на майбутнє. Тому не дивно, що серед найпопулярніших спеціалізацій магістерських програм виділяють інформаційні технології в охороні здоров'я/медицині, біотехнології, міжнародній охороні здоров'я.

У цілому можна сказати, що кількість недипломних програм, які спеціалізуються в певних галузях, невелика порівняно з кількістю програм, що реалізуються в певних функціональних сферах менеджменту (як-то: стратегії, фінанси, маркетинг) або в галузі певних менеджерських компетенцій (лідерство, переговори, команди). Частка програм із менеджменту в охороні здоров'я ще менша. Більшість провідних бізнес-шкіл вважає за необхідне мати в своєму портфелі хоча б одну таку програму, проте можна з упевненістю говорити про те, що в даний час акцент у бізнес-освіті для охорони здоров'я роблять на дипломні та корпоративні програми. Однак багато бізнес-шкіл відзначають дедалі більшу кількість представників охорони здоров'я серед слухачів короткострокових відкритих програм із менеджменту, що не мають галузевої специфіки.

До програм, які дозволяють слухачам навчатися без відриву від роботи належать всі дипломні програми з вечірньою/заочною (part-time) формою навчання, а також короткострокові «недипломні» (non-degree) програми, орієнтовані на вже наявних працівників системи охорони здоров'я і медицини, які усвідомили необхідність отримання знань і навичок зі сфери менеджменту. Найчастіше це відбувається, коли лікар вперше займає адміністративну посаду і розуміє, що тепер він проводить значну частину часу, вирішуючи управлінські, а не медичні завдання. Стаття Дж. Портер про важливість бізнес-освіти для лікарів починається словами: «Коли Крістофер Бартон зайняв пост начальника відділення екстреної допомоги госпіталю Сан-Франциско, йому вперше довелося мати справу з балансом, звітом про прибутки й збитки і колективом працівників, який розпадався, і все це – без будь-якої бізнес-освіти за плечима» [3]. На загальну думку американських дипломованих лікарів, які навчаються на таких програмах, відмінна риса останніх років – це усвідомлення медичними працівниками того факту, що медичні установи не дуже відрізняються від бізнес-організацій, а отже, все те, чого навчають бізнес-менеджерів, буде дуже корисне і їм теж.

Висновки

Підводячи підсумки і узагальнюючи досвід провідних університетів і бізнес-шкіл із організації і проведення програм із менеджменту в галузі охорони здоров'я, можна відзначити такі особливості сучасного стану та тенденції розвитку цього блоку освітніх програм.

По-перше, галузь охорони здоров'я розуміється в широкому сенсі, з включенням в неї не тільки медичних установ і державних й громадських структур, а й фармацевтичних компаній, фірм, що займаються науковими розробками і клінічними випробуваннями, корпорацій, які виробляють медичне обладнання, консультантів, інтернет-компаній та ін. Наслідками такого підходу є диверсифікований склад слухачів програм, затребуваність спеціальних програм і курсів із фармацевтики та біотехнологій, перенесення акцентів у викладанні з функціональних менеджерських дисциплін на курси, що відображають галузеву специфіку (економіка охорони здоров'я, інформаційні технології в охороні здоров'я).

По-друге, має місце комплексний підхід до менеджменту в галузі охорони здоров'я, що вимагає як знання галузевої специфіки, так і сучасних методів і технологій управління і виражається у формуванні альянсів бізнес-шкіл і медичних шкіл університетів, програмах подвійних дипломів, які надають одночасно ступені магістрів ділового адміністрування і магістрів громадської охорони здоров'я. У галузі короткострокових і корпоративних програм комплексний підхід проявляється як у створенні курсів і програм, які є продуктом розробки представників різних шкіл, так і у використанні нетрадиційних методів і форм навчання.

Відмінними рисами викладацького складу таких програм є наявність декількох ступенів і дипломів у галузі як медицини і охорони здоров'я, так і менеджменту, подвійна приналежність професорського складу до різних шкіл всередині університету (*double appointment*), а також широке залучення практиків.

По-третє, орієнтація галузі охорони здоров'я в цілому і, як наслідок, програм із менеджменту в охороні здоров'я на технологічні та організаційні інновації, а також інформаційні технології вимагає привнесення в програми передових наукових досліджень. Звідси випливає той факт, що найбільш успішно такі програми розвиваються в бізнес-школах і університетах, здатних генерувати нові знання в результаті проведених міжфункціональних наукових досліджень в галузі, що ставить під сумнів ефективність традиційної організації наукових і викладацьких центрів бізнес-шкіл за функціональною ознакою.

Перспективи подальших досліджень. Основними напрямками подальших досліджень є методичне поглиблення та розробка, спільно з МОЗ України, нових державних навчальних програм із менеджменту в галузі охорони здоров'я. Потребує уточнення перелік компетентностей випускників даних програм та окреслення конкретних вимог до системи забезпечення якості цього профілю освіти.

Список літератури

1. Камерон Ш. Руководство по MBA : пер. с англ. / Ш. Камерон. – М. : Эксмо, 2007. – 480 с.
2. Перфильева О. В. Международные стратегии непрерывного образования: роль и опыт вузов / О. В. Перфильева // Высшее образование сегодня. – 2008. – № 10. – С. 4–9.
3. Методологические аспекты профессиональной подготовки организаторов здравоохранения / А. А. Протопопов, М. В. Еругина, Н. Г. Коршевер [и др.] // Саратов. науч.-мед. журнал. – 2012. – № 8. – С. 1017–1022.
4. Концептуальные подходы к подготовке специалистов в области управления здравоохранением / В. А. Решетников, Л. Е. Сквырская, Л. Е. Сырцова [и др.] // Здравоохранение Российской Федерации. – 2003. – № 6. – С. 11–12.
5. Стан підготовки спеціалістів у галузі охорони громадського здоров'я в Україні та в світі: огляд / Р. В. Вороненко, В. В. Глухівський, О. С. Коваленко [та ін.]. – К. : Сфера, 2003. – 86 с.
6. Формирование компетенций организаторов здравоохранения в ходе дополнительной профессиональной подготовки / Д. И. Кича, А. В. Фомина, А. С. Маарян [и др.] // Социальные аспекты здоровья населения. – 2013. – № 6. – С. 42–48.

References

1. Kameron, Sh. (2007). *Rukovodstvo po MBA. Per. S angl. [Manual on MBA. Transl. from English]*. Moscow: Eksmo [in Russian].
2. Perfileva, O.V. (2008). *Mezhdunarodnyye strategii nepreryvnogo obrazovaniya: rol i opyt vuzov [International strategies of continuous education: the role and experience of universities]*. *Vyssheye obrazovaniye segodnya – Higher Education Today*, 10, 4-9 [in Russian].
3. Protopopov, A.A., Yerugina, M.V., & Korshever, N.G. (2012). *Metodologicheskiye aspekty professionalnoy podgotovki organizatorov zdravookhraneniya [Methodological aspects of professional training of health care organizers]*. *Saratovskiy nauchno-meditinskiy zhurnal – Saratov Journal of Medical Scientific Research*, 8, 1017-1022 [in Russian].
4. Reshetnikov, V.A., Skvyrskaya, L.E., & Syrtsova, L.E. (2003). *Kontseptualnyye podkhody k podgotovke spetsialistov v oblasti upravleniya zdravookhraneniym [Conceptual approaches to the training of specialists in the field of health management]*. *Zdravookhraneniye Rossiyskoy Federatsii – Healthcare of the Russian Federation*, 6, 11-12 [in Russian].
5. Voronenko, R.V., Hlukhivskiy, V.V., Kovalenko, O.S., Lekhan, V.M., Rudyi, V.M., Skoropada, L.M., et al. (2003). *Stan pidhotovky spetsialistiv u haluzi okhorony hromadskoho zdorovia v Ukraini ta v sviti: ohliad [The state of training of specialists in the field of public health protection in Ukraine and in the world: review]*. Kyiv: Sfera [in Ukrainian].

6. Kicha, D.I., Fomina, A.V., Maaryan, A.S., Pachgin, I.V., Ivanenko, A.V., & Lugovoy, V.E. (2013). Formirovaniye kompetentsiy organizatorov zdravookhraneniya v khode dopolnitelnoy professionalnoy podgotovki [Formation of competences of health care organizers during additional professional training]. *Sotsialnyye aspekty zdorov'ya naseleniya – Social Aspects of Public Health*, 6, 42-48 [in Russian].

СОВРЕМЕННЫЕ МИРОВЫЕ ПРАКТИКИ В СФЕРЕ ОРГАНИЗАЦИИ И ПРОВЕДЕНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММ ПО МЕНЕДЖМЕНТУ В ОБЛАСТИ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ

Л. В. Лиштаба, Ю. Н. Петрашик, Н. А. Слободян

ГВУЗ «Тернопольский государственный медицинский университет имени И. Я. Горбачевского МЗ Украины», г. Тернополь, Украина

Цель: теоретико-методологическое изучение мирового опыта организации и проведения программ по менеджменту в здравоохранении в странах, имеющих развитую систему здравоохранения.

Материалы и методы. В исследовании использованы методы анализа, синтеза и дедукции для выявления особенностей программ по менеджменту в области здравоохранения, специфики их наполнения в разрезе курсов и дисциплин, а также наиболее распространенных форм и методов обучения.

Результаты. Рассмотрены современные мировые практики в сфере организации и проведения образовательных программ по менеджменту в области здравоохранения. Учебные программы ведущих медицинских школ и школ бизнеса США и Европы анализируют по таким факторам: кто слушателями таких программ, чего на них учат, какие форматы и технологии обучения используют.

Выводы. Выявлено диверсифицированный состав слушателей образовательных программ по менеджменту в области здравоохранения, востребованность специальных программ и курсов по фармацевтике и биотехнологиям, перенос акцентов в преподавании из функциональных менеджерских дисциплин на курсы, отражающие отраслевую специфику. Имеет место комплексный подход к менеджменту в области здравоохранения, требует знания отраслевой специфики.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: **здравоохранение; компетенции; менеджмент; образование; программа.**

MODERN WORLD PRACTICES IN ORGANIZATION AND IMPLEMENTATION OF EDUCATIONAL PROGRAMS IN HEALTHCARE MANAGEMENT

L. V. Lishtaba, Y. M. Petrasnyk, N. O. Slobodian

I. Horbachevsky Ternopil State Medical University, Ternopil, Ukraine

Purpose: theoretical and methodological study of international experience in organizing and conducting educational programs in public health in countries with developed healthcare systems.

Materials and Methods. The research uses the methods of analysis, synthesis and deduction to identify the features of healthcare management programs, specifics of their contents in terms of courses and disciplines, as well as the most common forms and methods of training.

Results. We have analyzed the contemporary world practice in the field of organization and implementation of educational programs in healthcare management. The curricula of the leading medical and business schools in the US and Europe are analyzed by the following factors: who gets enrolled in such programs, what they teach, which training formats and technologies are used.

Conclusions. We have revealed the diversified composition of those enrolled in educational programs in healthcare management, the demand for special programs and courses in pharmaceuticals and biotechnology, the shift of emphasis in teaching from functional managerial disciplines to courses reflecting industry specificity. There is a comprehensive approach to healthcare management that requires knowledge of industry specifics.

KEY WORDS: **healthcare; competencies; management; education; program.**

Рукопис надійшов до редакції 01.10.2018 р.

Відомості про авторів:

Лиштаба Людмила Вікторівна – кандидат економічних наук, асистент кафедри соціальної медицини, організації та економіки охорони здоров'я з медичною статистикою ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України»; тел.: +38(0352) 52-72-33.

Петрашик Юрій Миколайович – кандидат філологічних наук, доцент кафедри соціальної медицини, організації та економіки охорони здоров'я з медичною статистикою ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України»; тел.: +38(0352) 52-72-33.

Слободян Наталія Олександрівна – кандидат економічних наук, асистент кафедри соціальної медицини, організації та економіки охорони здоров'я з медичною статистикою ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України»; тел.: +38(0352) 52-72-33.